

Macháček, Jiří; Dresler, Petr; Přichystalová, Renáta; Sládek, Vladimír

Prostorová struktura pohřebiště : vztah hrobů a kostela

In: Macháček, Jiří; Dresler, Petr; Přichystalová, Renáta; Sládek, Vladimír. *Břeclav – Pohansko VII., Kostelní pohřebiště na Severovýchodním předhradí*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 170-190

ISBN 978-80-210-8455-1

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136963>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

10. PROSTOROVÁ STRUKTURA POHŘEBIŠTĚ. VZTAH HROBŮ A KOSTELA

Při vyhodnocování prostorového uspořádání kostelního hřbitova na severovýchodním předhradí Pohanska budeme postupovat podle metodiky, kterou vypracoval na anglosaské lokalitě Raunds Furnells archeolog Andy Boddington. Podle něj je nutné sledovat na plánu lokality několik klíčových charakteristik. Těmi jsou: 1) rozmístění hrobů a jejich prostorové relace ke kostelu, 2) výskyt superpozic hrobů v různých částech nekropole, 3) pravidelné prostorové struktury, jakými jsou např. řady, které mohou být rovné, zahnuté; dobře i špatně definované; oddělené mezerami, či jinak přerušené (Boddington 1996, 53). K uvedeným parametrům lze doplnit i 4) orientaci hrobů ke světovým stranám a 5) vztah mezi hroby a ohrazením pohřebiště.

S pomocí uvedených parametrů členíme pohřebiště u rotundy na Pohansku do 20 skupin, označených písmeny A až U (obr. 116, text. tab. 25). Při jejich vyhledávání jsme nevyužili žádných formalizovaných či automatizovaných postupů, neboť skupiny jsou značně heterogenní a nevytváří jednoduché struktury, které lze běžnými exploratorními metodami identifikovat. Museli jsme vystačit s vizuální evaluací plánů pohřebiště, přičemž naši práci významným způsobem zefektivnilo použití geografických informačních systémů (GIS – ArcMap).

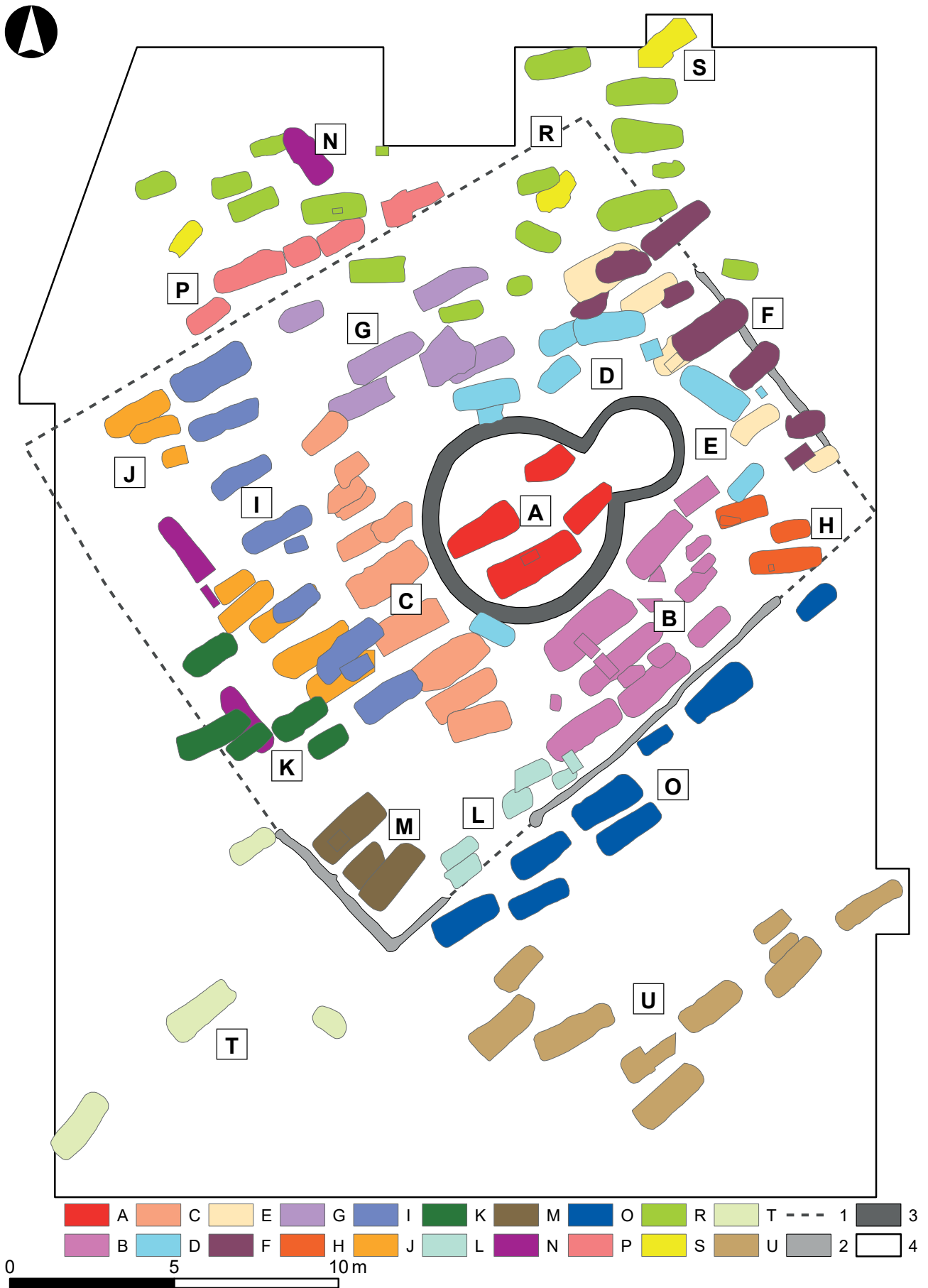
V následujícím textu jednotlivé skupiny charakterizujeme z hlediska jejich prostorových vztahů ke kostelu (vzdálenost od středu kostela, poloha), orientace podle světových stran, velikosti a hloubky hrobových jam u adolescentů a dospělých, dále podle tělesné výšky dospělých jedinců, konstrukce hrobů, počtu, pohlaví a věku zemřelých a v neposlední řadě i podle jejich hrobové výbavy. Tyto znaky poslouží nejen pro validaci definovaných skupin, ale především přispějí k jejich pozdější interpretaci v kategoriích živé kultury. Využijeme kontingenčních tabulek a kvantifikace výskytu konkrétních jevů ve skupinách, deskripční statistiku (průměr, medián či maximální a minimální hodnota) i některé grafy (krabicový graf/boxplot) (text. tab. 26–44, obr. 137–140).

10.1 Skupina A

Hroby, které jsme zařadili do skupiny A (obr. 117), patří bezesporu k nejdůležitějším na celém pohřebišti. Vyplyvá to především z faktu, že se nacházejí v interiéru kostela. Jedná se o pět jedinců – dva muži, dvě děti a jeden adolescent. Nebyla zde pochována žádná žena, a z tohoto důvodu je podíl mužských hrobů v této skupině nejvyšší na celém pohřebišti. Rozmístění hrobů definovala hlavní podélná osa kostela, procházející apsidou a středem lodi. Hroby leží buď přímo na podélné ose (H 153) nebo paralelně vedle ní. Z hlavní osy přebírají i svoji orientaci: kostry leží v JZ–SV směru s lebkou na JZ a s pohledem (resp. s obličejem) zemřelých směřujícím do apsidy kostela. Hroby obou dospělých mužů (H 153 a H 166) jsou lokalizovány poblíž předpokládaného vstupu do kostela, zatímco dva nedospělí jedinci (H 140 a H 176) lemují průchod z lodi do apsidy. Dětský hrob H 167, z něhož se zachoval pouze fragment lebky, se nacházel v superpozici nad hrobem H 166. Jeho primární poloha je však nejasná. Velikost i hloubka hrobových jam je v rámci pohřebiště nadprůměrná. V rotundě byl pohřben i nejvyšší muž z celé místní populace. Tři hroby vykazují stopy kamenných či dřevěných konstrukcí. Nejzajímavější úpravu jámy evidujeme u hrobu H 153, který se nacházel v prestižní poloze na hlavní ose kostela (k výkladu této polohy viz dále). Hrob je výjimečný svým trapezovitým tvarem a je navíc doplněn pečlivou kamennou úpravou stěn v podobě nízké nasucho kladené zídky, tvořené dvěma řadami kamenů nad sebou. Z hlediska milodarů není skupina A nejbohatší. Evidujeme pouze jeden stříbrný šperk a dva nože. K exkluzivním předmětům však patří bronzová zdobená rukojeť neznámé funkce, jejíž analogie známe z nejvýznamnějších velkomoravských nekropolí (Macháček 2015a).

10.2 Skupina B

Skupin B je lokalizována v těsné blízkosti jižní strany kostela (obr. 118), která bývá na kostelních pohřebiš-

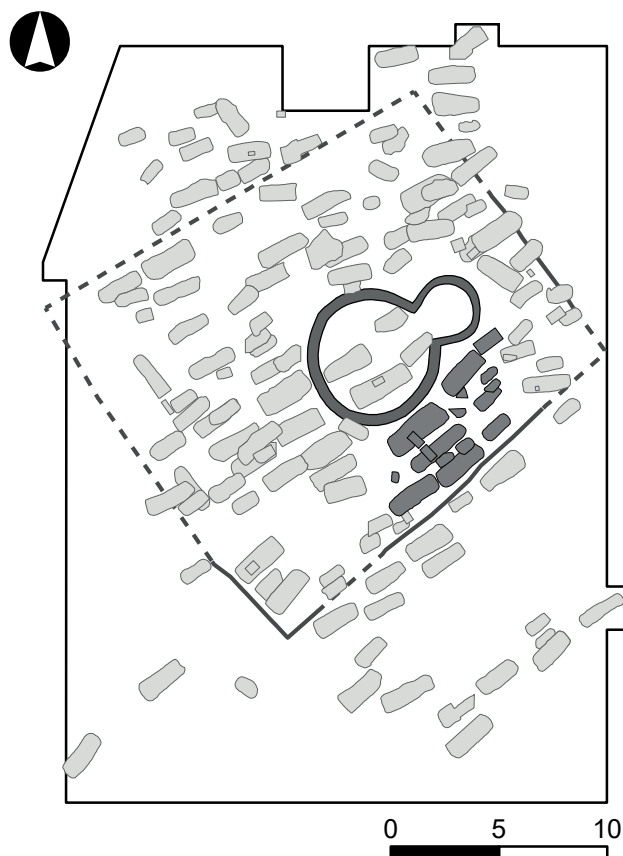
Obr. 116. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Plán pohřebiště se všemi identifikovanými skupinami hrobů (A – U).

Fig. 116. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Cemetery plan with all the identified grave groups (A – U).

Obr. 117. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina A.

Fig. 117. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group A.

Obr. 118. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina B.

Fig. 118. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group B.

tích obecně považována za nejprestižnější (Eibl 2005, 234). Na jižní straně kostela pohřbívala v raném středověku společenská elita, jak ukazuje příklad rezidence obodritských knížat ve Starigardu (Gabriel 1988, 61–65; Gabriel – Kempke 2011, 14–17) či poloha nejvýznamnějších hrobů na pohřebišti u 6. kostela Mikulčicích (Pouliík 1963, 144; Profantová 2003, 93). Na anglosaském hřbitově v Raunds Furnells byla tato zóna vyhrazena především mužům (Boddington 1996, 55–57).

Hroby skupiny B jsou vzdáleny od středu kostela v průměru jen 5,2 m, což je v rámci pohřebiště nejmenší hodnota, odhlédneme-li od hrobů z interiéru svatostánku. V této části hřbitova bylo pochováno 16 jedinců, přičemž mezi dospělými převažovali muži (25 %) nad ženami (13 %). Dva nejvýznamnější hroby však patřily nadprůměrně vysokým ženám. Jednoznačně dominuje hrob H 154, v němž sice chyběly milodary, ale jeho jáma je zdaleka největší a nejhlubší na celé nekropoli (objem: 4,73 m³, hloubka: 1,23 m). Přiléhá z jižní strany těsně k lodi kostela. Ukazuje, že velikost hrobu determinoval spíše sociální status zemřelého než jeho genderová role. Druhý ženský hrob H 143 sice není tak velký, zato je s třemi páry stříbrných náušnic a dvěma silně zlacenými gombíky nejbohatší na Severovýchodním předhradí. Svoji výbavou konkuruje nejvýznamnějším hrobům

z pohřebiště u prvního kostela na Velmožském dvorci – H 63, H 99, H 135, H 158, H 256, H 342, H 394 (Kaloussek 1971, 53–55, 71–72, 89–90, 103–105, 148–150, 186–187, 211–212). Nachází se těsně u napojení apsidy a lodi kostela. Na podobném místě byl pohřben i jeden z nejvýznamnějších jedinců z mikulčické aglomerace – muž z hrobu 50 u 6. kostela (dvouapsidové rotundy). Hrob obsahoval bohatou výbavu, která, kromě prestižní polohy u jižní zdi východní apsidy, svědčí o mimořádném společenském postavení nebožtíka (Pouliík 1963, 144; Profantová 2003, 21–22. 93). Někdy se o něm spekulativně uvažovalo jako o samotném knížeti Svatoplukovi (Měřínský 2006, 902–903).

Také ostatní hrobové jámy skupiny B jsou většinou nadprůměrně velké a některé i dobře vybavené. Evidujeme zde největší výskyt šperků z drahých kovů v rámci celého pohřebiště.

Ve skupině B se však objevují i mělce zahloubené malé jámy se skládkami sekundárně uložených kostí, které ukazují, že se v tomto prostoru pohřbívalo opakovaně do stejných hrobů, přičemž starší pozůstatky byly vyzvednuty a znovu pietně uloženy mimo původní hrobovou jámu. Celkem 10 hrobů (62 %) se vzájemně překrývá. Takové chování opět podtrhuje prestiž a význam jižní strany kostela. Existovala velká motivace být

pohřben *ad sanctos*, což vedlo k porušování starších hrobů.

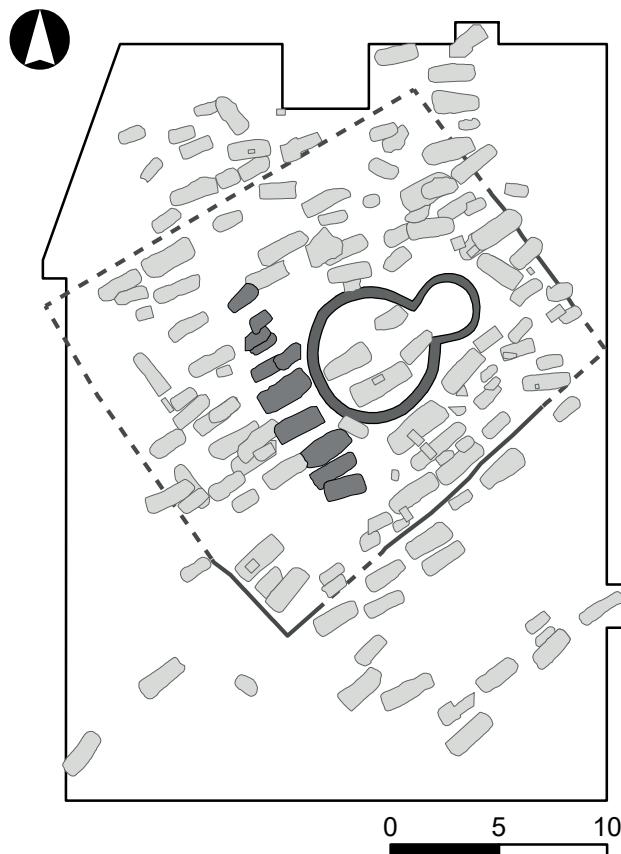
Hroby skupiny B vytváří tři řady v prostoru mezi jihovýchodní stěnou kostela a hřbitovní ohradou. Plně zformovaná je však pouze prostřední z nich s třemi dospělými jedinci, dítětem (infans Ia) a třemi skládkami kostí. V jedné linii s ní jsou umístěny i hroby obou dospělých mužů z interiéru kostela. Jedná se patrně o symbolické vyjádření (příbuzenských?) vztahů mezi těmito lidmi, kteří byli pochováni na nejprestižnějších místech celého hřbitova. Okrajová řada v severovýchodním směru je nepravidelná a tvořená hrobem starší ženy s bohatou výbavou a dětmi. Jejím pokračováním jsou hroby nedospělých z interiéru kostela. V druhé krajní řadě na opačné straně skupiny B je pohřben pouze starší dospělý muž a malé dítě. Za těmito hroby probíhá prázdný koridor, který prochází pohřebištěm k jednomu ze dvou možných míst, kde se mohl nacházet potenciální vstup do kostela (Macháček et al. 2014, 115). Všechny hroby skupiny B (s výjimkou skládek kostí) jsou víceméně orientované podle hlavní osy kostela. Šest hrobů vykazuje stopy vnitřních konstrukcí z kamene (tři hroby) či dřeva (tři hroby).

10.3 Skupina C

Skupinu C tvoří poměrně dlouhá (cca 11 m) řada 11 hrobů, které přiléhají těsně k jihozápadnímu průčelí kostela (obr. 119). S tím souvisí i nízká hodnota jejich průměrné vzdálenosti od středu kostela (5,8 m). Kromě jediné výjimky (H 114) jsou všechny hroby jednotně orientovány podle hlavní osy kostela. Z hlediska objemu hrobových jam dospělých osob patří skupina C v rámci pohřebiště k nadprůměrným, podle hloubky k průměru. V skupině nebyla pohřbena žádná žena, skelety mužů průměrné výšky se našly ve více než čtvrtině hrobů (27 %). Zbytek tvořili nedospělci. Hroby byly chudě vybaveny. Souvisí to i s tím, že zde absentují ženy, a tím pádem i jejich šperky. Jedinými milodary jsou tři nože ze dvou hrobů. Dva z nich (z hrobu H 114) však patří do skupiny vzácných exemplářů plátovaných v místech odlehčovacího žlábků měděným páskem (viz kapitola 8.7. *Nože*). Skoro polovina hrobů (pět z jedenácti) poskytla doklady o dřevěných a kamenných úpravách. Všechny hroby s jedinou výjimkou (H 162) se překrývají s hroby téže či jiné skupiny, což souvisí se snahou být pohřben na prestižním místě v těsné blízkosti kostela. Z hlediska stratigrafických vztahů je skupina C starší než sousední skupina I.

10.4 Skupina D

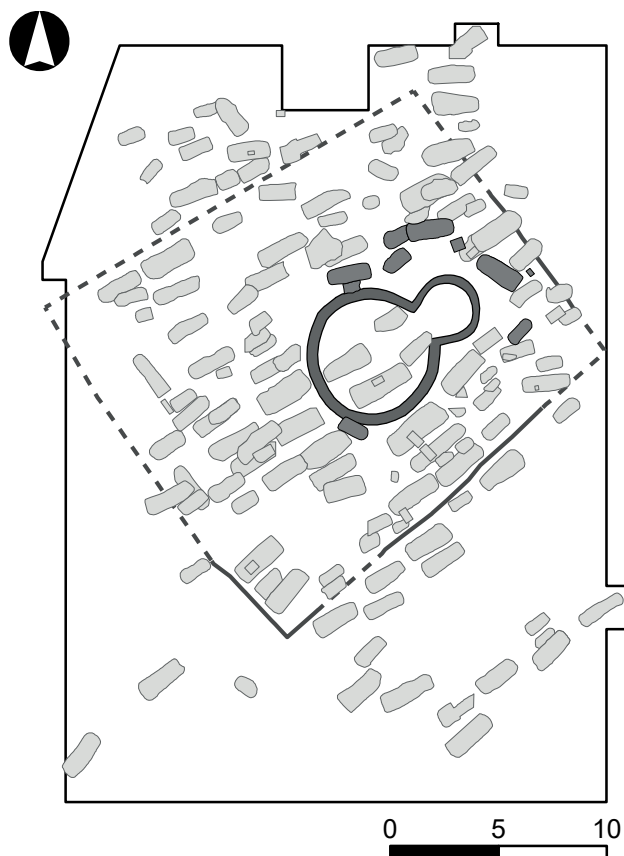
Skupina D se od všech ostatních výrazně liší uspořádáním a polohou vzhledem ke kostelu (obr. 120).

Obr. 119. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina C.

Fig. 119. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group C.

Deset hrobů je rozmístěno hlavně severně a východně od apsidy, přičemž kopírují průběh zdí. Nejsou proto orientovány shodně s hlavní osou chrámu, jako většina hrobů na pohřebišti, ale svoji orientaci mění podle zakřivení stěn rotundy. Ke skupině D byl přiřazen i dětský hrob H 181, který se jako jediný nachází na protější, jihozápadní straně kostela (poblíž potenciálního vstupu). I on je však orientován podél kostelní zdi, tzn. odlišně od okolních hrobů. Skupina D se vyznačuje nadprůměrně vysokým podílem hrobů dětí (82 %), a to i v nejmladší věkové kategorii infans I (27 % všech hrobů). Je možné, že se zde již částečně projevil zvyk pohřbívat nepokřtěné děti (tzv. Traufkindern) pod „okap“ střechy kostela, kde by nakonec byly přece jen dodatečně pokropeny očištěnou „vodou z nebes“ (Illis 1992, 57–58; Ulrich-Bochsler 1990; Unger 2002, 82). Pohřbívání dětí různých věkových kategorií (nejen „nekřtěnátek“) v blízkosti chóru kostela evidujeme nejpozději od 10. stol. např. v Bavorsku (Eibl 2005, 230–232). Nakupení dětských hrobů (96,7 %) evidujeme ve vzdálenosti do 1,5 m od kostelní zdi i na anglosaském kostelním hřbitově v Raunds Furnells (Boddington 1996, 54–55). Dětské hroby doplňují ve skupině D dva mladí muži. Hroby jsou až na dva nože bez milodary.

Obr. 120. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina D.

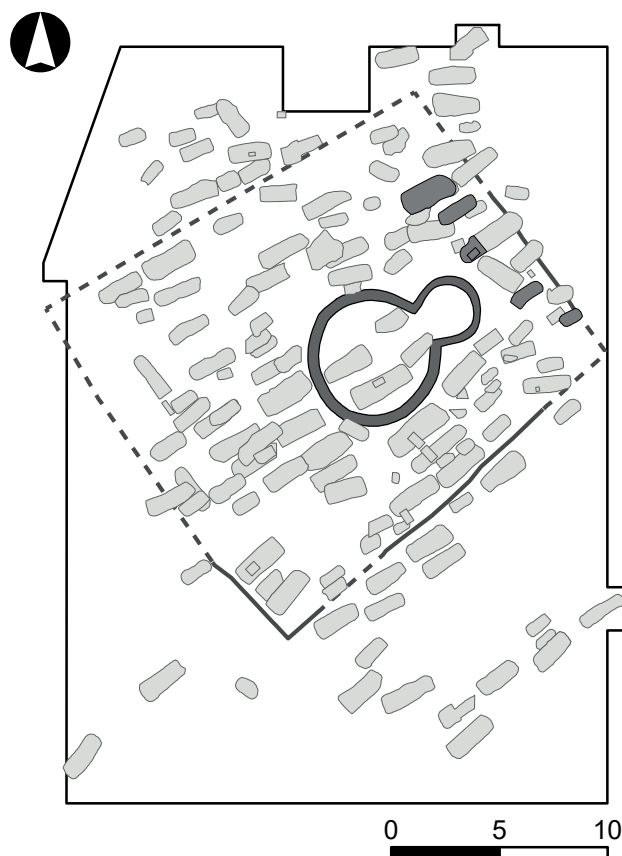
Fig. 120. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group D.

Tři z hrobů mají konstrukci tvořenou kameny. Poměrně velký podíl hrobů (63 %) se překrýval s hroby téže či jiné skupiny. Významnou roli zde hraje prostorový kontakt s presbyteriem kostela a snaha pohřbit v tomto omezeném prostoru co nejvíce dětí.

Snaha respektovat kruhový tvar rotundy se projevila i na pohřebišti u 6. kostela v Mikulčicích, kde se ovšem podle zdi dvouapsidové rotundy orientuje mnohem více hrobů – kromě dětí i řada dospělých. I zde se však nejblíže stěny východní apsidy pohřbívaly nejvíce malé děti (hrob 4, 5, 28, 94) (*Profantová 2003*, 10–15, 56).

10.5 Skupina E

Písmenem E jsme označili menší skupinu šesti, resp. čtyř hrobů, které tvoří řadu severovýchodně od apsidy rotundy (obr. 121). Identifikace této skupiny je založena i na stratigrafických vztazích, neboť většina jejích hrobů byla porušena mladšími pohřby. Někdy je příslušnost hrobu ke skupině nejasná (dětský hrob H 71, který je sice překryt mladším hrobem, sám však porušuje ohrazení hřbitova). V jednom případě se jedná o „pseudohrob“ – skládku kostí (H 131), v němž byla sekundárně uložena část ostatků z narušeného hrobu H 132, který

Obr. 121. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina E.

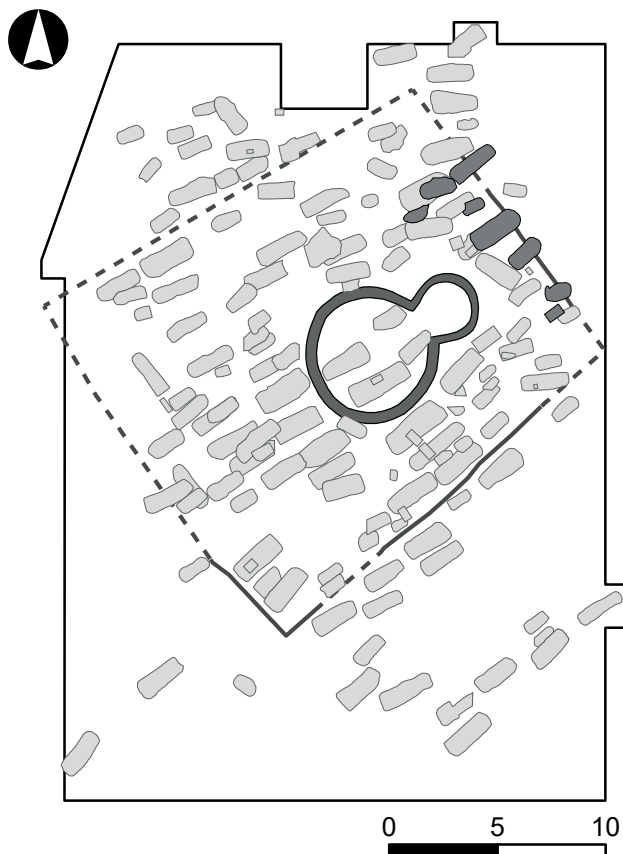
Fig. 121. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group E.

tak byl rozdělen na dva číslované pohřby. Celkem zde byli pohřbeni tři dospělí (dvě ženy a jeden muž – menšího až průměrného vzrůstu) a dvě děti. Kamenné či dřevěné konstrukce nejsou v této skupině běžné. Z hlediska výbavy se jedná o poměrně bohatou skupinu, neboť tři hroby obsahovaly šperk a ozdoby (náušnice, korálky, ulity). Ty však již nepatřily k luxusním předmětům, neboť kovové artefakty byly vyrobeny jen z bronzy, pouze v jednom případě z bronzy pozlaceného. Hroby jsou orientovány s v souladu s hlavní osou kostela.

10.6 Skupina F

Osm hrobů skupiny F tvoří řadu prakticky ve stejných místech jako skupina E, tedy severovýchodně od apsidy kostela, od níž je oddělena jen hroby skupiny D (obr. 122). Ze stratigrafického hlediska jde o projev mladší fáze funerálních aktivit, neboť skupina F porušuje buď hroby skupiny E, nebo palisádový žlábek po ohrazení hřbitova. Tato řada, která je od středu kostela již o něco více vzdálena (v průměru 7,8 m), byla bezesporu založena v době, kdy pohřebiště již delší dobu existovalo. Hrobové jámy dvou dospělých (muž a žena) jsou nadprůměrně velké a hluboké, větší část

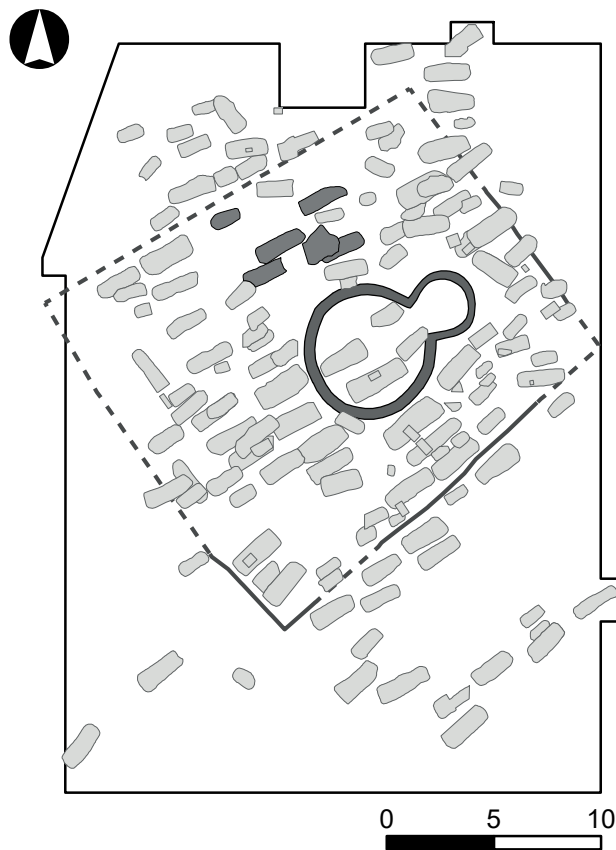
Obr. 122. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina F.

Fig. 122. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group F.

skupiny však tvoří pohřby děti (75 %) všech věkových kategorií. Zřejmě i v těchto místech se ještě projevovala snaha ukládat děti do prostoru za presbytář. Milodary pochází jen z hrobů dospělých – stříbrná košičková náušnice z hrobu ženy a z hrobu muže korálek, který však mohl být redeponován. Skupina F je výjimečná v rámci celého pohřebiště vyšší mírou užití kamenů v konstrukci hrobů (pět případů). Patří sem i hrob H 59, v němž bylo uloženo dítě kategorie infans Ia do kamenné skříňky. Hroby jsou orientovány podle hlavní osy kostela.

10.7 Skupina G

Šestice hrobů severoseverozápadně od kostela nevytváří žádnou souvislou řadu a je víceméně neuspořádaná (obr. 123). Hroby jsou však jednotně orientovány, a to paralelně s hlavní osou kostela. Hodnoty jejich objemů i hloubek se pohybují okolo průměru celého pohřebiště. Jejich vzdálenost od středu kostela se pohybuje od 4,9 do 9,4 m. Ve skupině G jsou rovnoměrně zastoupeni muži, ženy i děti. Z hlediska tělesné výšky patří muži k průměru populace, ženy jsou o něco vyšší. V polovině hrobů se objevují dřevěné či kamenné

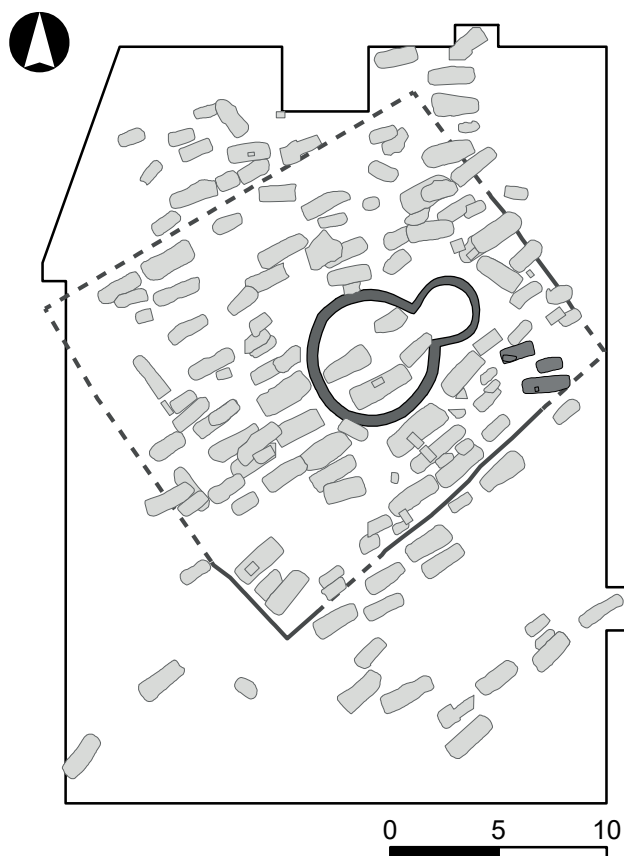
Obr. 123. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina G.

Fig. 123. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group G.

konstrukce. Jedná se o skupinu ve všech ohledech průměrnou, v podstatě bez milodarů. Jedinou výjimkou je mužský hrob H 168, v němž se nacházely ostruhy i s garniturou z upevňovacích řemínků. Ostruhy zde ovšem leží mimo svoji funkční polohu – nad levým kolennem skeletu společně s kováními. Zřejmě se nejednalo o standardní jezdeckou výstroj dotyčného muže (viz kapitola 8.6. Zbraně, jezdecká výstroj a součást mužského kroje).

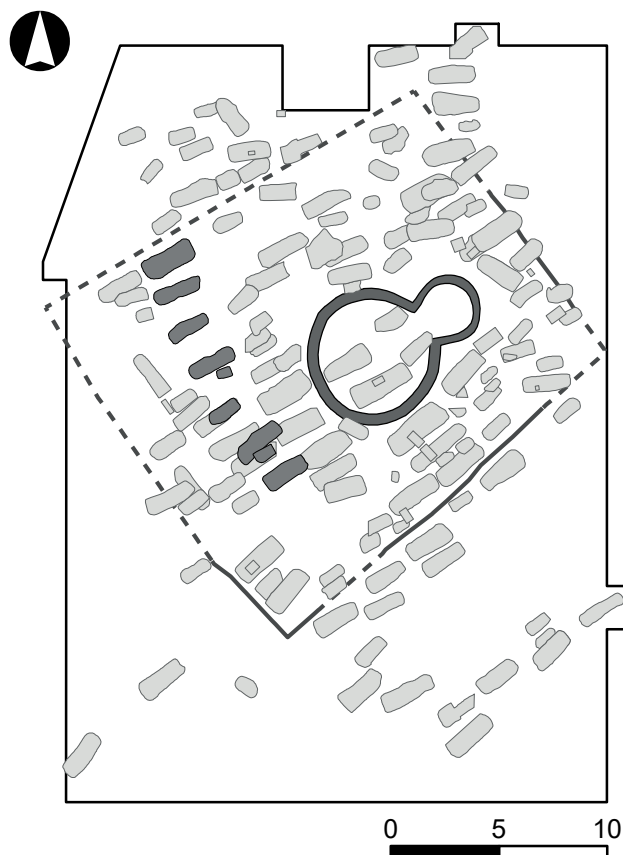
10.8 Skupina H

Skupina H se v řadě parametrů odlišuje od zbytku pohřebiště u druhého kostela (obr. 124). Byla umístěna ve východním rohu hřbitovní ohrady, kde se nacházela uprostřed prázdného prostoru, poněkud izolovaná v rámci pohřebiště, do něhož byla jakoby dodatečně vložena. Hroby jsou netypicky orientovány přibližně ve směru Z-V, tedy nikoli podle hlavní osy kostela. Podobají se tím skupině R, která se však rozkládá na severním okraji nekropole, v poměrně velké vzdálenosti do skupiny H. Obě skupiny spojuje i výskyt keramických nádob. Ve skupině H se objevil jeden exemplář v zásypu hrobu H 63,1, asi 30 cm nad kostrou. To může svědčit o jis-

Obr. 124. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina H.

Fig. 124. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group H.

Obr. 125. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina I.

Fig. 125. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group I.

tých přechodových rituálech, které se odehrávaly při zasypávání hrobu. Na pohřebišti u druhého kostela se keramické nádoby objevují pouze v okrajových částech (skupiny R, S, U). Nádoba z hrobu H 63,1 je z nich kostelu nejbližší. Ze zásypu hrobu H 63,1 pochází i bronzová pozlacená náušnice, která však může souviset s dětským hrobem H 63,2, který byl zapuštěn do hrobu dospělého, příp. s oněmi zmíněnými přechodovými rituály. V hrobě H 63,1 byl totiž pochován muž středního věku. Pokud je antropologické určení jeho pohlaví správné (muž byl velmi malého vzrůstu), pak náušnice zřejmě nepatřila k jeho osobní výbavě. Kromě muže hrobu H 63 tvořily skupinu ještě čtyři děti kategorií infans Ia a Ib. Ve skupině jsou tak děti silně nadreprezentovány. Nejmenší děti (infans Ia) byly pohřbeny do zásypů jiných hrobů téže skupiny. Pouze u hrobu dospělého bylo použito v konstrukci hrobu kamenů.

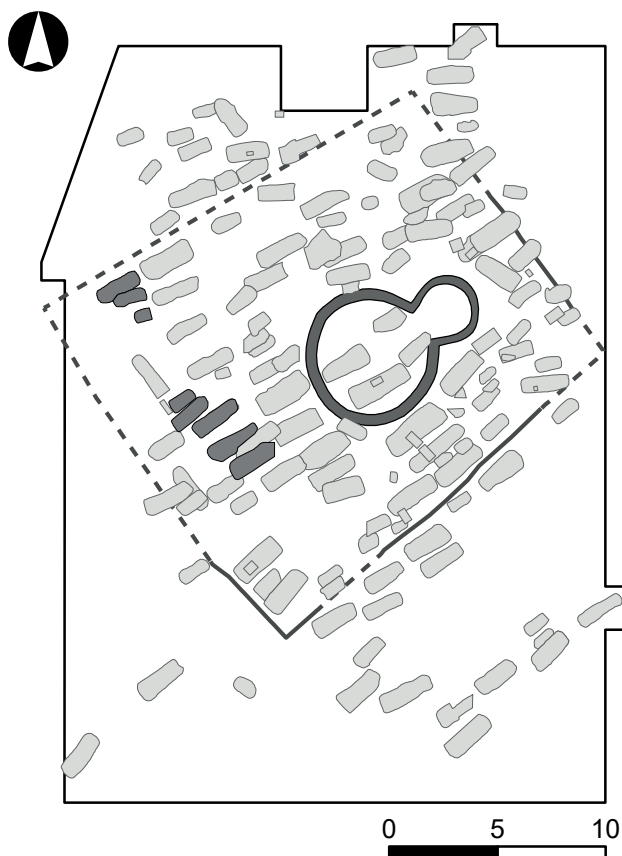
10.9 Skupina I

Hroby skupiny I vytváří nejdelší kontinuální řadu na pohřebišti (12 m). Devět hrobů, s vyrovnaným počtem dětí (3), mladistvých (2), mužů (2) a žen (2), je od středu rotundy vzdáleno v průměru 8,5 m (obr. 125). Leží

v prostoru mezi skupinou C, která přiléhá těsně ke kostelu, a skupinou J, jejíž hroby se nachází až za skupinou I v jihozápadním směru. Z chronologického hlediska je skupina I nejmladší, neboť obě sousední skupiny superponuje (skupinu C ve dvou případech, skupinu J ve třech případech). Rozmístění hrobů skupiny I je dalším dokladem vývoje pohřebiště, které se nerozrůstalo prostým aditivním způsobem, tedy řada za řadou směrem od kostela, ale narůstalo i ve směru vertikálním, když mladší skupiny převrstvovaly starší hroby. Snaha být pohřben co nejbližší svatostánku vedla k narušování starších hrobů. Podobné jednání se projevilo také u skupiny E a F (viz výše). Hrobové jámy dospělých a mladistvých ze skupiny I jsou mělké a relativně malé. Ve více případech je však v jejich konstrukci použit kámen (tři hroby) či dřevo (jeden hrob). Ve třetině případů registrujeme pohřeb do organické schránky – „rakve“.

Z hlediska milodarů se jedná o skupinu nepříliš bohatou, přesto zajímavou. Nález dvou stříbrných záušnic s očkem z hrobu H 117 je v souladu s mladší chronologickou pozicí skupiny. Mezi důležité milodary řadíme železná kování z hrobu H 157, u nichž není jasné, zda patřily ke garnituře z řemínek ostruh, které se ovšem v hrobě nezachovaly, nebo k obuvi (viz kapitola 8.6. Zbraně, jezdecká výstroj a součást mužského kro-

Obr. 126. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina J.

Fig. 126. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group J.

je). Jako *pars pro toto* mohly nahrazovat ostruhy. Možná se tímto způsobem projevila tendence k ústupu ostruh a zbraní z hrobů na konci 9. a v průběhu 10. stol. (Profantová 2013, 57–59). V kontextu celého kostelního pohřebiště na severovýchodním předhradí je unikátním nálezem zdobená parohová schránka z hrobu H 125. Na Pohansku jde teprve o druhý takový nález z funerálního kontextu. První byl učiněn v prostoru tzv. Lesní školky – na malém pohřebišti v rámci řemeslnického sídliště (Dostál 1981, 47).

10.10 Skupina J

V pořadí třetí řadou v jihozápadním směru od kostela je skupina J (průměrná vzdálenost od středu rotundy je 10 m). Hroby jsou orientovány shodně s většinou pohřebiště. Řada je uprostřed přerušena čtyřmetrovou mezerou. V severozápadní části řady se nachází tři hroby a v jihovýchodní části pět hrobů (obr. 126). Hroby této skupiny jsou mělké a relativně malé. Jedinou, zato výraznou výjimkou je hrob H 185, v němž byl uložen muž středního věku bez milodarů. Jeho jáma je druhá nejhlubší na celém pohřebišti. Nachází se v prodloužení hlavní osy kostela, v jedné linii s hrobem „zakladate-

le“ rotundy. V sousedním hrobě H 169 byl pochován mladší muž s párem ostruh. Celá skupina J je poměrně maskulinní, muži (průměrného vzrůstu) zde tvoří 38 %. Pouze jeden hrob byl ženský. Zbytek tvoří děti všech tří věkových kategorií (tři hroby) a jeden mladistvý. S maskulinitou skupiny souvisí i výskyt nožů, který je procentuálně nejvyšší na celém pohřebišti (50 % hrobů obsahovalo nůž). V dominantních hrobech skupiny J (H 185 a H 169) byly zjištěny pozůstatky „rakví“ (organických schránek), které jsou pro tuto skupinu typické (50 % pohřbů bylo uloženo do „rakví“). Celkově zde však chyběly další kamenné či dřevěné konstrukce. Vzhledem ke zjištěným superpozicím lze považovat skupinu J na pohřebišti u rotundy za relativně starší.

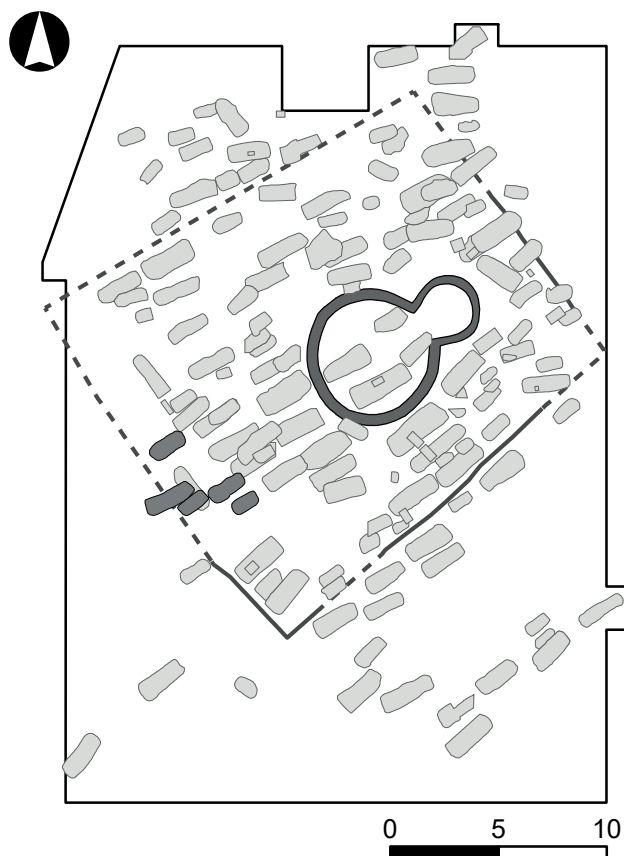
10.11 Skupina K

Skupina K leží na jihozápadním okraji regulérního kostelního hřbitova (v průměrné vzdálenosti 10,9 m od středu rotundy). Hroby nejsou rozloženy v jedné řadě – vytváří spíše dvě navzájem posunuté linie (obr. 127). Ze stratigrafického hlediska se zjevně jedná o relativně mladší skupinu. Tři z pěti hrobů překrývají starší skupiny (N, J) a zároveň leží ve směru, kudy muselo procházet ohrazení hřbitova (v těchto místech však nezachycené), které by také superponovaly. Tímto je skupina K podobná skupině F z protilehlého konce pohřebiště. Ve skupině převažují děti především kategorie infans Ib (tři pohřby). Jediným dospělým byl muž středního věku s kamenem pod hlavou z hrobu H 112. V konstrukci hrobu bylo kamene užito jen v dětském hrobě H 102. Mimořádně vybavený byl dětský hrob H 197, v němž se našly tři železné rolničky a fragmenty tří nožů i zbytek z kování pochvy nože. Ostatní hroby skupiny byly (až na dětský hrob H 116 s nožem) bez nálezů.

10.12 Skupina L

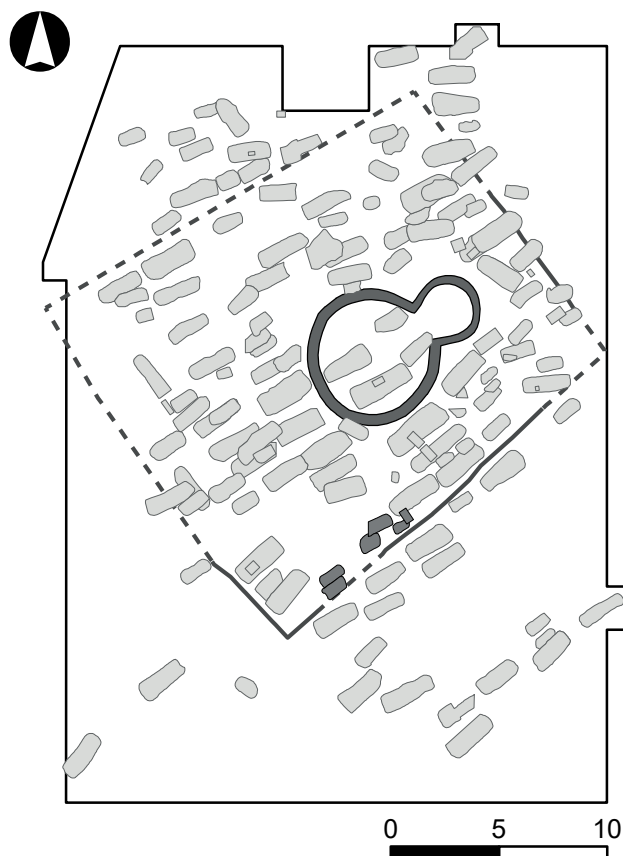
Skupina L je složena výhradně z dětských hrobů kategorie infans Ia a Ib (obr. 128). V tomto ohledu je na pohřebišti u rotundy unikátní. I její dislokace je neobvyklá. Oněch šest hrobů je rozděleno na dvě části, lemující možný vstup na hřbitov z vnitřní strany ohrady. Vstup se v terénu v těchto místech projevil jako dobře patrné přerušování palisádového žlábků. Od proluky vede mezi hroby volný koridor až do míst, kde se mohl nacházet vchod do kostela.

Většina hrobů skupiny L se orientuje podél ohrady a zároveň v souladu s hlavní osou rotundy. Odlišuje se pouze hrob H 51, který je nasměrován kolmo k této ose. Hroby skupiny L jsou bez kamenných či dřevěných konstrukčních prvků a nebyly vybaveny žádnými milodary.

Obr. 127. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina K.

Fig. 127. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group K.

Obr. 128. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina L.

Fig. 128. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group L.

10.13 Skupina M

V jižní části hřbitovní ohrady je patrný prázdný prostor, v jehož středu, v nejzazším rohu ohrady (průměrná vzdálenost od rotundy 11,9 m), se nachází skupina M (obr. 129). Plocha bez hrobů, která skupinu M obklopovala, snad souvisela s koridorem, kterým se procházelo hřbitovem směrem k rotundě. Přístupová cesta nemusela začínat pouze uprostřed skupiny L na jihovýchodní straně ohrady (viz výše), ale i severozápadně od skupiny M. Hroby jsou mimořádné nejen svojí polohou na pohřebišti, ale i nálezy, které z nich pochází. Adolescent (14–20 let) z hrobu H 105 je vůbec nejlépe vybaveným jezdcem, resp. bojovníkem na celém pohřebišti. Kromě unikátních ostruh typu Bašelj s kompletní garniturou se v hrobě našla i nomádská bojová sekera – fokoš, jejíž povrch byl bohatě zdoben (viz kapitola 8.6. Zbraně, jezdecká výstroj a součást mužského kroje). Celý set byl doplněn dvěma noži. Mladý bojovník byl oblečen do lněných a vlněných textilií (Březinová – Přichystalová 2014, 167, 169). Sousední hrob dítěte (infans Ib) obsahoval pár pozlacených a zdobených gombíků. Takové se na severovýchodním předhradí Pohanska našly pouze ve dvou hrobech. Jistě patřily do kategorie luxusního

šperku. Skupinu M dále tvoří hrob staré ženy a pohřeb dítěte kategorie infans Ia, které bylo uloženo do zásypu hrobu mladého bojovníka.

Hrobové jámy diskutované skupiny patří k nejhlubším na celém pohřebišti (průměrná hloubka 64 cm), od většiny se odlišují i poněkud jinou orientací – jsou o něco více vychýleny k jihu. V jejich konstrukci však nebylo použito dřeva ani kamenů.

10.14 Skupina N

Do skupiny N jsme zařadili hroby, které se orientují vzhledem ke světovým stranám zcela odlišně než většina ostatních (SZ–JV namísto JZ–SV). Tři z nich se nacházejí v západní části nekropole, kde asi ležely podél hřbitovní ohrady (obr. 130). Jejich zbytky sice nebyly v těchto místech v terénu jednoznačně identifikovány, průběh ohrady však interpolujeme z dochovaných částí. Jeden hrob s opačnou orientací se však na ohradu nevázal a nacházel se v izolované pozici v severním okraji pohřebiště. Hroby skupiny N jsou mělké a malé. Byly v nich pochovány pouze ženy (tři jedinci) a jedno dítě. Ženy mladšího a středního věku

byly podprůměrného vzrůstu. Kromě jednoho nože zde nebylo nálezů. Hroby neměly ani žádné zvláštní konstrukční prvky.

10.15 Skupina O

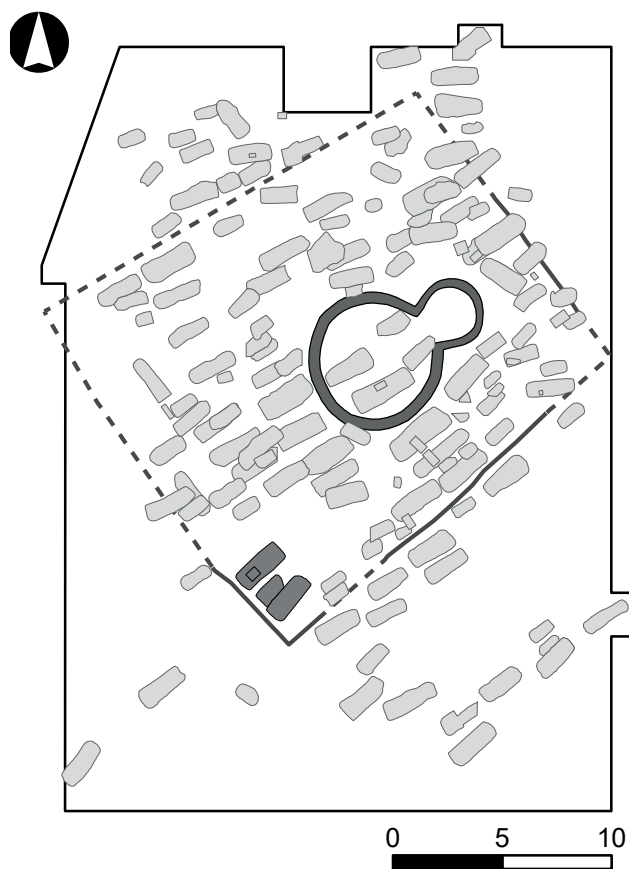
Hroby skupiny O jsou rozloženy z vnější strany podél jihovýchodního ohrazení hřbitova (obr. 131). To respektují a přebírají i jeho orientaci, která je totožná s hlavní osou rotundy. Hrobové jámy jsou průměrně hluboké. Jedná se o poměrně maskulinní skupinu, neboť muži (podprůměrného vzrůstu) zde tvoří 38 % z celkového počtu osmi hrobů. Pouze v jednom případě zde byla pohřbena žena. Ostatní pohřby patří buď dětem (dva jedinci) či mladistvým (jeden jedinec). Mužský element zde posilují i nálezy. Dva z pohřbů klasifikujeme jako bojovnícké – jeden byl vybaven sekerou bradaticí a velkým nožem (H 60), druhý ostruhami s kompletní garniturou kování z upínacích řemínků (H 92). V tomto hrobu byl i jeden z nejdelších nožů na pohřebišti. Není bez zajímavosti, že v případě skeletu z hrobu H 92 nebyli antropologové schopni s jistotou určit pohlaví zemřelého. V dětském hrobu H 137 se našel skleněný

gombík. U hrobů této skupiny nebylo užito dřevěných či kamenných konstrukčních prvků.

10.16 Skupina P

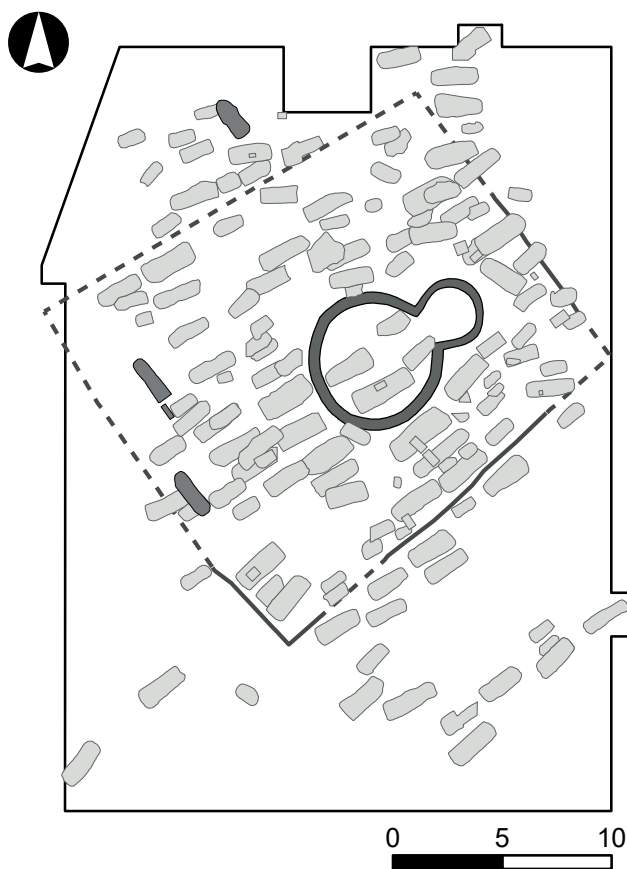
Skupina P je pandánem skupiny O. Je rozložena na protější severozápadní straně hřbitovni ohrady (v průměrné vzdálenosti 10,8 m od středu rotundy), která zde však nebyla v terénu zachycena (obr. 132). Její průběh pouze hypoteticky rekonstruujeme. Předpokládáme však, že se hroby skupiny P nacházely až za ohradou, podél níž byly vykopány do podprůměrné hloubky. Celkově se jednalo o pět pohřbů – jeden mužský, tři dětské (infans Ib) a jeden pohřeb mladistvého. Muž svojí výškou odpovídal průměru skupiny O (165,8 cm).

V jediném hrobu s nálezy (H 171) bylo pochováno dítě (infans Ib) s poměrně bohatou výbavou, která se skládala z páru bronzových náušnic, prstenu a jedné stříbrné košíčkové náušnice. K hrobu patřil i pár skleněných gombíků. Je zajímavé, že stejný artefakt se našel i v dětském hrobu skupiny O. Stejně jako ve skupině P, tak i ve skupině O se objevují výhradně prosté jámy bez náročnějších konstrukčních prvků. Relativně

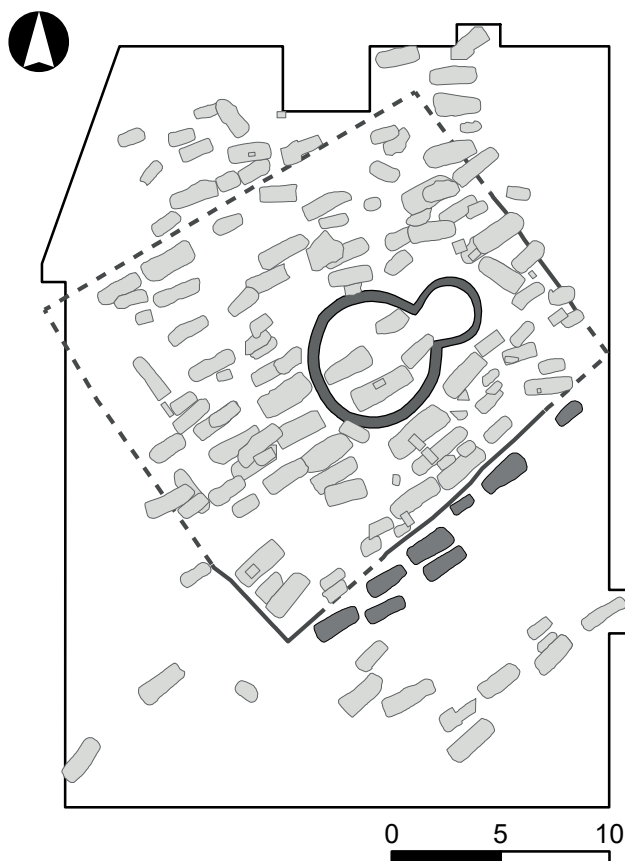
Obr. 129. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina M.

Fig. 129. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group M.

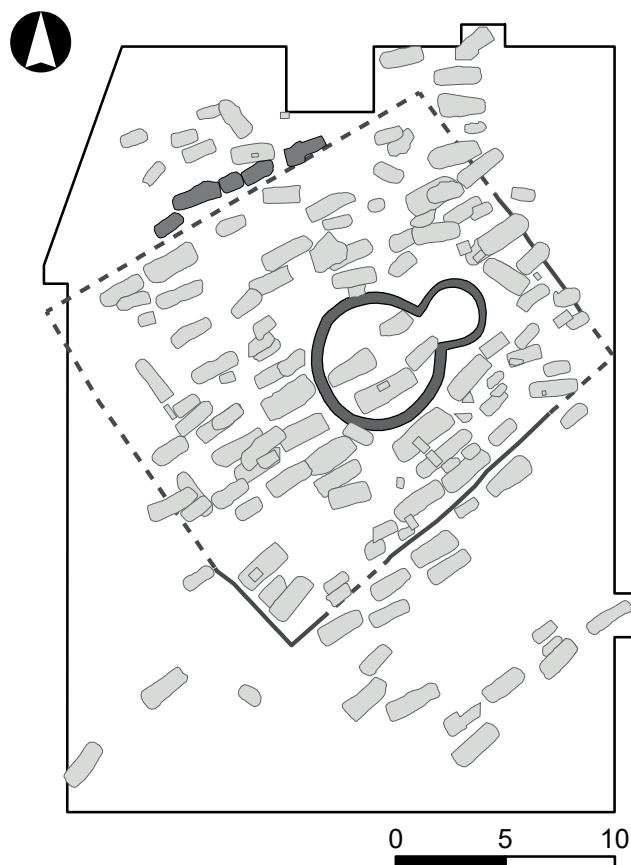
Obr. 130. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina N.

Fig. 130. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group N.

Obr. 131. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina O.

Fig. 131. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group O.

Obr. 132. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina P.

Fig. 132. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group P.

často se zde však objevují pohřby do schránek z organických materiálů – „rakví“ (tři případy).

10.17 Skupina R

Skupina R je s 18 hroby největší z celého pohřebiště (obr. 133). To však není jedinou její zvláštností. I svojí orientací ve směru přibližně V–Z se hroby skupiny R vymykají běžnému úzu (kromě malé skupinky H). Budí dojem, jako by ke kostelnímu hřbitovu vůbec nepatřily. Nejenže nerespektují převažující orientaci odvozenou z hlavní osy rotundy, ale superponují ohrazení pohřebiště (v jeho hypoteticky rekonstruované části) i některé hroby skupiny P a S. Ve východní části skupiny lze rozlišit dvě řady hrobů, které se táhnou od severu k jihu, tedy zcela jinak než ostatní řady na pohřebišti. Skupina R je dislokována na severním okraji pohřebiště (průměrná vzdálenost od středu rotundy 11 m), kde asi reprezentuje nejmladší fázi celého pohřebiště.

K dalším zvláštnostem patří častý výskyt kamenů v konstrukci hrobů. Kameny byly využity i při označování hrobů na raně středověkém povrchu ve formě jakýchsi příkrovů (viz kapitola 5. Rozsah pohřebiště –

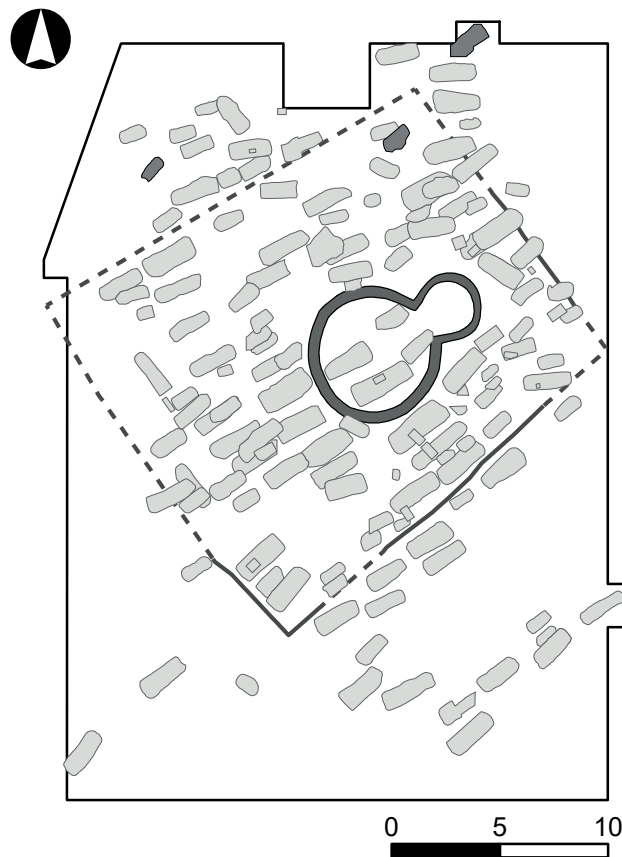
jeho ohraničení a původní povrch). V jiných částech pohřebiště nebyl tento zvyk zaznamenán. Na druhou stranu zde absentují pohřby do „rakví“. Neobvyklé je i spektrum milodarů, které z hrobů pochází. Na jednu stranu se zde objevuje olověný křížek, který měla jakožto křesťanský symbol pověšen na krku žena středního věku (H 134), na stranu druhou se ve dvou hrobech nacházely keramické nádoby (H 78, H 80), jež indikují spíše přechod křesťanských zvyklostí a ukládání milodarů do hrobů. K archaickým zvyklostem patří i poloha ženy v hrobě H 84, která byla uložena částečně na pravém boku s flektovanými dolními končetinami. Nezajímavé nejsou ani další nálezy. Z hrobu H 78 pochází kromě nádoby i bronzová rukojeť tzv. skalpela a bronzová jehla. Nelze vyloučit, že stará žena, kterou zde pohřbili, hrála za svého života v komunitě roli jakési léčitelky či ranhojičky. V jednom ze dvou mužských hrobů se našlo drobné železné nákončí.

Ženy ve skupině R dvojnásobně převyšovaly počet mužů. Největší část pohřbů však patřila dětem (67 %) kategorie infans Ia (22 %) a Ib (44 %).

Obr. 133. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina R.

Fig. 133. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group R.

Obr. 134. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina S.

Fig. 134. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group S.

10.18 Skupina S

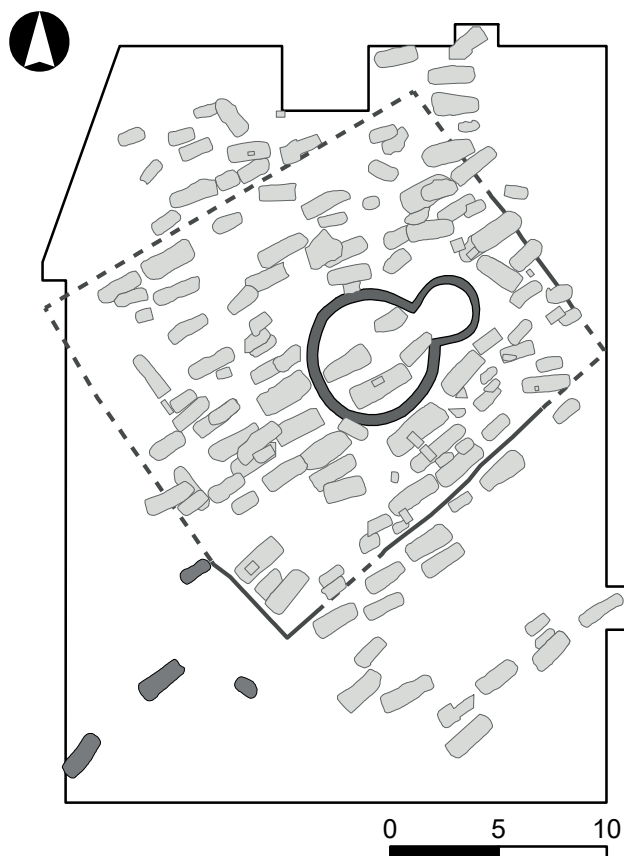
Skupina S je nejmenší na pohřebišti. Tvoří ji pouze tři hroby (obr. 134). Prostorově se překrývá s velkou skupinou R, od níž se však odlišuje orientací hrobů, která v zásadě odpovídá hlavní ose kostela. Hroby skupiny S byly zároveň starší než skupina R, neboť ve dvou případech se nachází stratigraficky pod ní. To jsou důvody, proč byly vyčleněny do zvláštní skupiny. Patří sem i hrob H 136, který si zaslouží mimořádnou pozornost. Je nejsevernějším hrobem celého pohřebiště, značně vzdálený od středu rotundy (15,1 m). Přesto se u ostatků adolescentního jedince našly jedny z nejbohatších nálezů – čtyři stříbrné hrozníčkové náušnice. Hrob však překvapivě nepatří do velkomoravského období, jak by se podle šperku mohlo zdát, ale je podstatně mladší. Vyplyvá to jak z jeho okrajové polohy, tak především z radiokarbonového datování (viz kapitola 9.6. Radiokarbonové datování koster z pohřebiště), které kostru řadí až do druhé pol. 10. stol. V dalším, tentokrát dětském hrobě (H 83) byl nůž a nádoba. Keramika v hrobech se objevuje především v okrajových částech pohřebiště. Skupinu doplňuje dětský hrob bez nálezů (obě děti v kategorii infans Ib). Nebožtíci byli

pohřbeni jen v prostých jámách bez kamenných a dřevěných konstrukcí.

10.19 Skupina T

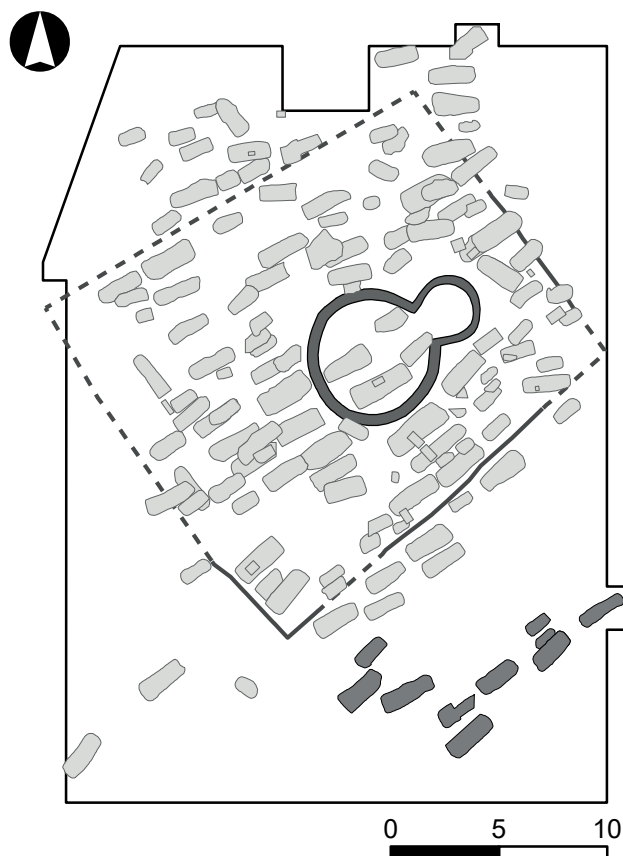
Do skupiny T jsme zařadili čtyři hroby, které jsou rozptýleny na velké ploše jihozápadním směrem od pohřebiště (obr. 135). Ze všech hodnocených hrobů jsou nejvíce vzdáleny od středu rotundy (v průměru 18,2 m). Je otázkou, zda je vůbec můžeme spojit s kostelním hřbitovem. Orientují se však podle hlavní osy rotundy, až na hrob H 97, v němž byla pohřbena skrčená žena středního věku. Nacházel se pod destrukcí povrchového objektu, k němuž asi patřil. Hroby skupiny T jsou mimořádně mělké (v průměru jen 19 cm). Jedná se vyloženě o ženskou skupinu. Pouze jeden hrob byl dětský. Nacházel se těsně za hřbitovní ohradou. Právě v něm byl nalezen typologicky nejmladší šperk z celého pohřebiště – stříbrná záušnice s esovitou kličkou (viz kapitola 8.1. Náušnice a záušnice). Soubor nálezů ze skupiny T doplňuje jen jeden nůž (H 192). Ve dvou hrobech skupiny registrujeme pozůstatky dřevěné konstrukce.

Obr. 135. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina T.

Fig. 135. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group T.

Obr. 136. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorová struktura kostelního pohřebiště. Skupina U.

Fig. 136. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Spatial structure of the church cemetery. Group U.

10.20 Skupina U

Poslední skupina, označená jako U (11 hrobů), je od zbytku pohřebiště oddělena prázdným prostorem, o jehož účelu není nic známo (obr. 136). Skupina se nachází na jihovýchodní straně prozkoumané plochy a její hroby jsou od středu kostela v průměru vzdáleny 15,9 m. Přestože jsou orientovány shodně s většinou pohřebiště (s mírnou odchylkou směrem k jihu, podobně jako skupiny M, S, T), vykazují i některé odlišnosti. K těm nejdůležitějším patří hloubka hrobů (v průměru 64 cm), která je největší na celé nekropoli. Ve skupině U jsou rovnoměrně zastoupeny hroby mužů (tři jedinci), žen (dva jedinci), mladistvých (dva jedinci) a dětí (čtyři jedinci). Mezi dospělými převažují lidé středního věku (middle adult), u dětí chybí nemladší kategorie. Skupina U je nálezově relativně bohatá. Ve třech hrobech se nacházely šperky – s výjimkou stříbrné náušnice z hrobu H 52 však byly vyrobeny z méně hodnotných materiálů (bronz, sklo, železo, ulity třetihorního měkkýše). Bezsporně nejzajímavější soubor nálezů pochází z hrobu H 95, kde byl zjištěn největší počet artefaktů z celého pohřebiště (22 kusů). Výbava dítě kategorie infans Ib se, kromě bronzových náušnic a skleněného gombíku s barevnými

očky, skládala i z náhrdelníku ze skleněných korálů, provrtaných ulit a železných kaptorgy. Ve dvou hrobech se nacházel nůž (H 67, H 196) a v jednom keramická nádoba (H 55).

Hroby obklopují ze západní, jižní a jihovýchodní strany výše zmiňovaný prázdný prostor, který je ze severozápadu vymezen skupinou O. Možná zde stávala povrchová stavba, z níž se však nedochovaly žádné viditelné pozůstatky. Dominantní polohu v skupině U zaujímá hrob starého muže (H 190), který sice neměl žádné milodary ani výbavu, ale svým vzrůstem byl na pohřebišti druhý nejvyšší, hned po „zakladateli kostela“.

Hroby nevykazovaly vnitřní konstrukci. Jedinou výjimkou je hrob adolescenta se stříbrnou náušnicí (H 52), který měl symbolické kamenné obložení dna hrobové jámy. Naopak častěji se zde vyskytovaly „rakve“ či schránky z organických materiálů (čtyři případy).

10. Prostorová struktura pohřebiště. Vztah hrobů a kostela

Skupina	Pohlaví	Dislokace	Orientace	Přidavky	Úprava hrobu	Stratigrafie
A	M	<i>intra muros</i>		bronzová rukojeť, ojedinelá Ag záušnice	kam. a dřev. konstrukce, velké jámy	
B	M až neutrální	J od kostela, tři řady		luxusní šperk z drahého kovu	kam. a dřev. konstrukce, největší hrob	četné superpozice uvnitř skupiny
C	M	první řada JZ od kostela		nože plátované barevným kovem	kam. a dřev. konstrukce	starší a četné superpozice uvnitř skupiny
D	Inf	okolo presbytáře, V od kostela	proměnná orientace podle zakřivení rotundy	chudá výbava (jen nože)	kam. konstrukce	četné superpozice uvnitř skupiny
E	F	první řada SV od kostela		bronzový šperk (zla-ceno)	-	starší
F	Inf	druhá řada SV od kostela		ojedinělý Ag šperk	kam. konstrukce, velké jámy	mladší
G	neutrální	neuspořádané, S od kostela		ostruhy	kam. a dřev. konstrukce	
H	Inf	V roh hřbitovní ohrady	V-Z	keramické nádoby, bronzový šperk (poz-laceno)	kam. konstrukce	pohřby děti do zásypů
I	neutrální	druhá řada JZ od kostela		Ag záušnice, kování, parohová schránka	kam. a dřev. konstrukce, „rakve“	mladší
J	M	třetí řada JZ od kostela		velký počet nožů	„rakve“	starší
K	Inf až M	JZ okraj hřbitova		rolničky	-	mladší
L	Inf	okolo vstupu do hřbitovní ohrady		bez nálezů	-	
M	neutrální až Inf	J roh hřbitovní ohrady		ostruhy, fokoš, bronzový šperk (pozla-ceno)	hluboké hroby	
N	F	paralelně s JZ stranou hřbitovní ohrady, Z a S okraj hřbitova	SZ-JV	chudá výbava (jen nože)	-	
O	M	vně hřbitovní ohrady, podél JV strany		zbraně, ostruhy, skleněné gombíky	-	
P	Inf až M	vně hřbitovní ohrady, podél SZ strany		bronzový a Ag šperk, skleněné gombíky	„rakve“	
R	F až Inf	specifická skupina na S okraji hřbitova	V-Z	keramické nádoby, Pb křížek, „skalpel“	kam. konstrukce, kam. příkrovy	mladší
S	Inf	na S okraji hřbitova		keramická nádoba, Ag šperk	-	starší
T	F	rozptýlené hroby na JZ okraji hřbitova		Ag záušnice	dřev. konstrukce	
U	neutrální	izolovaná skupina na JV okraji hřbitova		keramická nádoba, bronzový a Ag šperk, skleněný gombík	„rakve“	

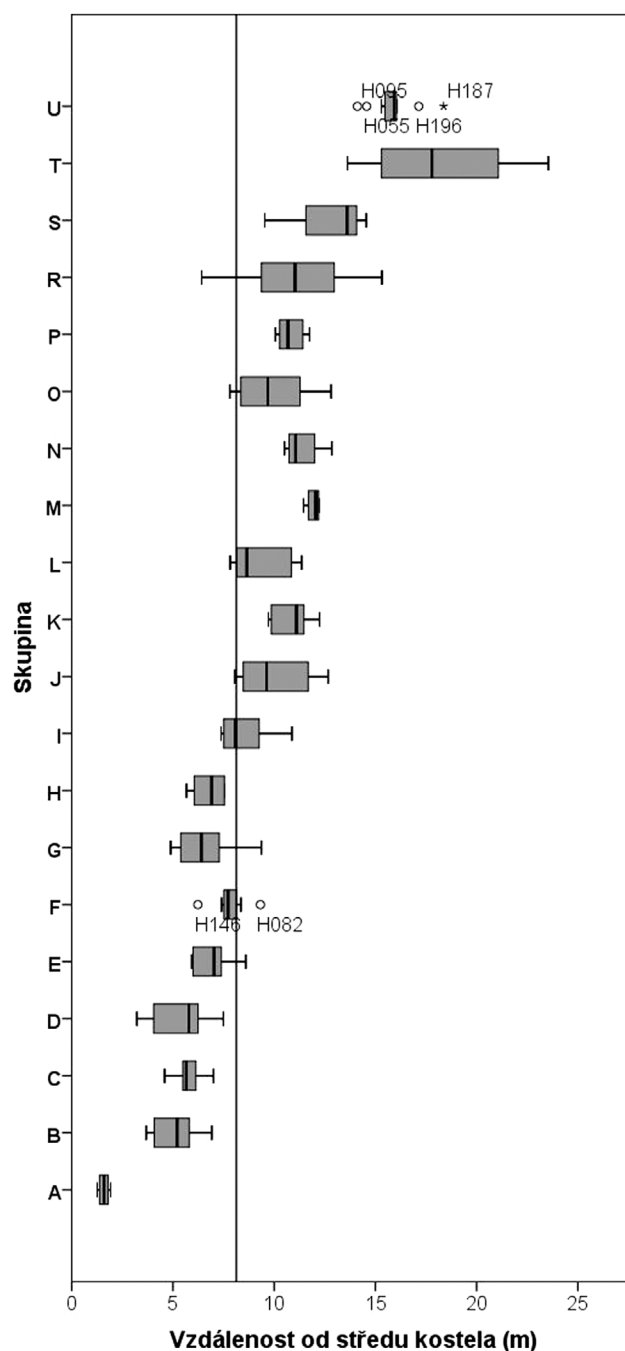
Textová tabulka 25. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny A – U na kostelním pohřebišti a jejich základní charakteristika.

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Mini-mum	Maxi-mum
A	1,6	1,6	5	,3	1,3	1,9
B	5,2	5,2	16	,9	3,7	6,9
C	5,8	5,7	11	,7	4,6	7,0
D	5,3	5,8	11	1,3	3,2	7,5
E	7,0	7,0	6	1,0	5,9	8,6
F	7,8	7,7	8	,9	6,2	9,3
G	6,7	6,5	6	1,6	4,9	9,4
H	6,8	7,19	5	,9	5,7	7,6
I	8,5	8,1	9	1,3	7,4	10,9
J	10,0	9,6	8	1,8	8,1	12,7
K	10,9	11,1	5	1,1	9,7	12,2
L	9,3	8,7	6	1,5	7,8	11,4
M	11,9	12,1	4	,4	11,5	12,2
N	11,4	11,1	4	1,0	10,5	12,9
O	9,9	9,7	8	1,8	7,8	12,8
P	10,8	10,7	5	,7	10,1	11,8
R	11,0	11,0	18	2,5	6,4	15,3
S	12,6	13,6	3	2,7	9,5	14,6
T	18,2	17,8	4	4,1	13,6	23,6
U	15,9	15,9	11	1,1	14,1	18,4
Total	8,9	8,2	153	3,9	1,3	23,6

Textová tabulka 26. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Vzdálenost hrobů od středu kostela v m. Popisná statistika.

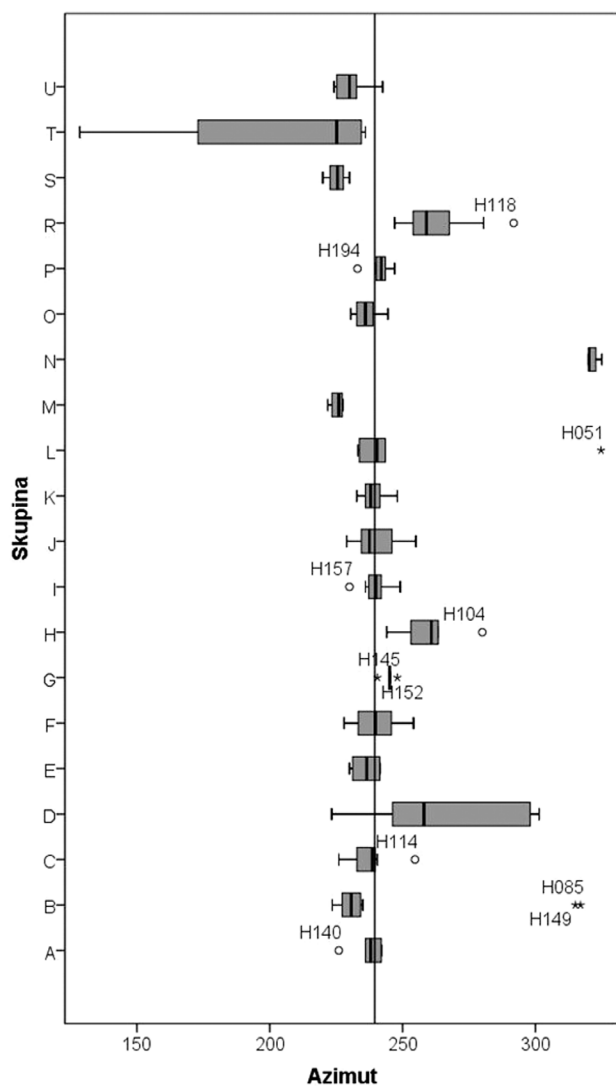
Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Mini-mum	Maxi-mum
A	236,8	238,0	5	6,6	226,0	242,0
B	226,5	230,7	15	68,3	5,1	317,0
C	237,2	238,6	11	7,5	226,0	254,7
D	262,6	258,0	10	28,6	223,3	301,4
E	236,2	236,5	6	5,0	230,0	241,5
F	240,0	239,8	8	8,6	228,0	254,1
G	244,7	245,0	6	2,44	240,5	248,0
H	263,7	263,4	5	10,1	253,15	280,0
I	239,9	240,0	9	5,4	230,0	249,1
J	240,0	237,5	8	9,0	229,0	255,0
K	239,3	238,0	5	5,8	232,8	248,0
L	252,7	240,5	6	35,5	233,2	324,7
M	225,4	226,0	4	2,6	221,8	227,6
N	321,4	320,3	4	2,4	320,0	325,0
O	236,3	236,0	8	4,5	230,5	244,5
P	241,1	242,0	5	5,2	233,0	247,0
R	262,3	259,0	17	11,1	247,0	291,8
S	225,2	225,5	3	5,0	220,0	230,0
T	203,8	225,3	4	50,8	128,5	236,0
U	230,1	230,0	11	6,0	224,2	242,5
Total	243,3	239,4	150	31,2	5,1	325,0

Textová tabulka 27. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Orientace hrobů ke světovým stranám (azimut). Popisná statistika.

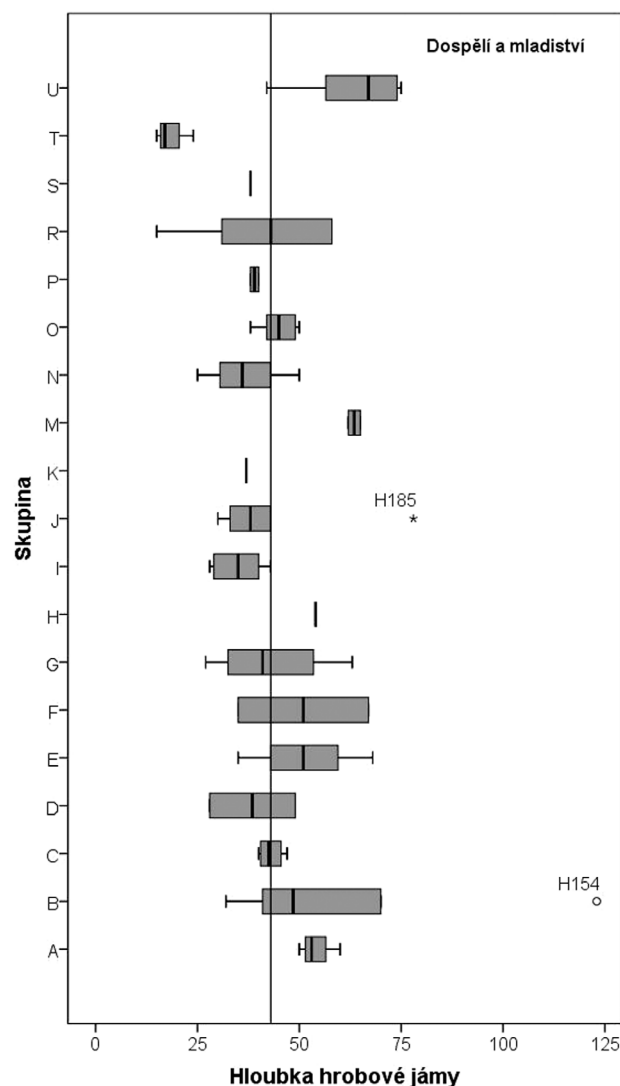
Obr. 137. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Vzdálenost hrobů od středu kostela; členěno podle prostorových skupin. Krabicový graf (boxplot).

Fig. 137. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Grave distance from the church centre; classified by spatial groups. Box plot.

Obr. 138. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Orientace hrobů ke světovým stranám (azimut), členěno podle prostorových skupin. Krabicový graf (boxplot).

Fig. 138. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Grave orientation by the points of the compass (azimuth); classified by spatial groups. Box plot.

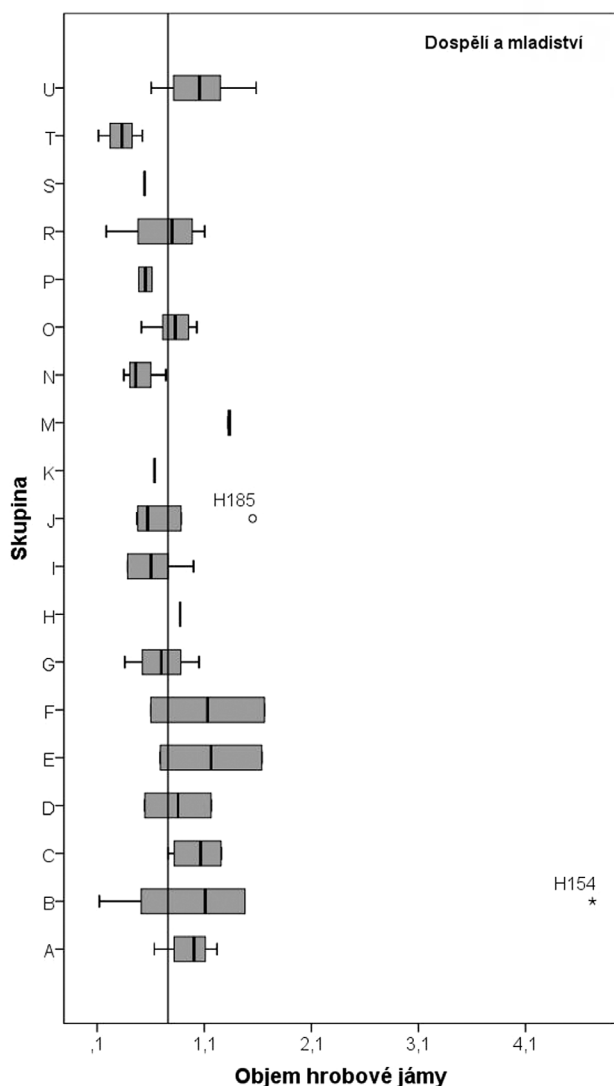
Obr. 139. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Hloubka hrobových jam dospělých a mladistvých, členěno podle prostorových skupin. Krabicový graf (boxplot).

Fig. 139. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Grave pit depth in adults and youths, classified by spatial groups. Box plot.

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
A	54	53	3	5,13	50	60
B	61	49	6	33,10	32	123
C	43	43	4	3,16	40	47
D	39	39	2	14,85	28	49
E	51	51	3	16,50	35	68
F	51	51	2	22,63	35	67
G	43	41	4	15,08	27	63
H	54	54	1	.	54	54
I	35	35	6	6,69	28	43
J	44	38	5	19,42	30	78

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
K	37	37	1	.	37	37
M	64	64	2	2,12	62	65
N	37	36	3	12,53	25	50
O	45	45	6	4,45	38	50
P	39	39	2	1,41	38	40
R	41	43	6	16,61	15	58
S	38	38	1	.	38	38
T	19	17	3	4,73	15	24
U	64	67	7	13,35	42	75
Total	46	43	67	17,58	15	123

Textová tabulka 28. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Hloubka hrobu u dospělých a mladistvých v cm. Popisná statistika.

Obr. 140. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Objem hrobových jam dospělých a mladistvých, členěno podle prostorových skupin. Krabicový graf (boxplot).

Fig. 140. Břeclav – Pohansko, North-eastern suburb. Grave pit volume in adults and youths; classified by spatial groups. Box plot.

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
A	,95	1,00	3	,30	,63	1,22
B	1,51	1,11	6	1,65	,12	4,73
C	1,04	1,07	4	,26	,76	1,26
D	,85	,85	2	,44	,55	1,16
E	1,16	1,16	2	,67	,69	1,64
F	1,13	1,13	2	,75	,60	1,66
G	,70	,70	4	,28	,36	1,05
H	,88	,88	1	.	,88	,88
I	,62	,60	6	,24	,38	1,00
J	,79	,57	5	,46	,47	1,55
K	,64	,64	1	.	,64	,64
M	1,33	1,33	2	,02	1,32	1,35
N	,52	,46	3	,20	,35	,74

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
O	,81	,83	6	,18	,51	1,03
P	,55	,55	2	,09	,49	,61
R	,73	,80	6	,36	,18	1,10
S	,54	,54	1	.	,54	,54
T	,32	,33	3	,20	,11	,52
U	1,05	1,05	7	,36	,60	1,58
Total	,88	,75	66	,61	,11	4,73

Textová tabulka 29. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Objem hrobové jámy u dospělých a mladistvých v m³. Popisná statistika.

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
B	163,7	163,7	2	3,0	161,6	165,8
E	153,5	153,5	2	6,9	148,6	158,3
F	161,4	161,4	1	.	161,4	161,4
G	160,6	160,6	2	1,8	159,4	161,9
I	148,7	148,7	2	6,4	144,2	153,2
J	152,9	152,9	1	.	152,9	152,9
M	156,3	156,3	1	.	156,3	156,3
N	149,0	148,4	3	2,3	147,0	151,5
O	156,5	156,5	1	.	156,5	156,5
R	153,6	149,4	3	7,7	148,9	162,4
T	154,6	154,4	3	1,2	153,5	155,9
U	150,0	150,0	2	7,4	144,8	155,2
Total	154,4	154,4	23	6,0	144,2	165,8

Textová tabulka 30. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Tělesná výška žen v cm. Popisná statistika.

Skupina hrobů	Průměr	Median	Počet	Směr. odchylka	Minimum	Maximum
A	177,6	177,6	2	10,7	170,0	185,2
B	170,9	170,0	4	3,8	167,8	175,7
C	168,4	171,3	3	5,8	161,7	172,2
D	167,9	167,9	2	4,4	164,8	171,0
E	152,0	152,0	1	.	152,0	152,0
F	172,2	172,2	1	.	172,2	172,2
G	170,9	170,9	2	8,6	164,9	177,0
H	155,5	155,5	1	.	155,5	155,5
I	175,8	175,8	2	5,7	171,8	179,9
J	171,7	169,0	3	6,4	167,2	179,0
K	172,0	172,0	1	.	172,0	172,0
O	165,8	165,6	3	1,5	164,4	167,4
P	165,8	165,8	1	.	165,8	165,8
R	169,3	169,3	2	1,6	168,1	170,4
U	174,3	171,5	3	5,6	170,7	180,7
Total	169,8	170,4	31	6,8	152,0	185,2

Textová tabulka 31. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Tělesná výška mužů v cm. Popisná statistika.

10. Prostorová struktura pohřebiště. Vztah hrobů a kostela

		Konstrukce hrobů _materiál				Total
		bez konstrukce	dřevo	kámen	kámen/dřevo	
Skupina hrobů	A	2	1	1	1	5
	B	10	3	3		16
	C	6	2	3		11
	D	8		3		11
	E	5		1		6
	F	2	1	4	1	8
	G	3	1	2		6
	H	3		1		4
	I	5	1	3		9
	J	8				8
	K	4		1		5
	L	6				6
	M	4				4
	N	4				4
	O	8				8
	P	5				5
	R	11		7		18
	S	3				3
	T	2	2			4
	U	10		1		11
Total		109	11	30	2	152

Textová tabulka 32. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Konstrukce hrobů. Kontingenční tabulka.

		Pohlaví_2					Total
		neurčeno	dítě	mladistvý	muž	žena	
Skupina hrobů	A		2	1	2		5
	B		10		4	2	16
	C		7	1	3		11
	D		9		2		11
	E	1	2		1	2	6
	F		6		1	1	8
	G		2		2	2	6
	H		4		1		5
	I		3	2	2	2	9
	J		3	1	3	1	8
	K		4		1		5
	L		6				6
	M		2	1		1	4
	N		1			3	4
	O	1	2	1	3	1	8
	P		3	1	1		5
	R		12		2	4	18
	S		2	1			3
	T		1			3	4
	U		4	2	3	2	11
Total		2	84	11	31	24	152

Textová tabulka 33. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Pohlaví zemřelých – absolutní počet. Kontingenční tabulka.

Skupina hrobů	Dítě	Mladistvý	Muž	Žena
A	40 %	20 %	40 %	0 %
B	63 %	0 %	25 %	13 %
C	64 %	9 %	27 %	0 %
D	82 %	0 %	18 %	0 %
E	33 %	0 %	17 %	33 %
F	75 %	0 %	13 %	13 %
G	33 %	0 %	33 %	33 %
H	80 %	0 %	20 %	0 %
I	33 %	22 %	22 %	22 %
J	38 %	13 %	38 %	13 %
K	80 %	0 %	20 %	0 %
L	100 %	0 %	0 %	0 %
M	50 %	25 %	0 %	25 %
N	25 %	0 %	0 %	75 %
O	25 %	13 %	38 %	13 %
P	60 %	20 %	20 %	0 %
R	67 %	0 %	11 %	22 %
S	67 %	33 %	0 %	0 %
T	25 %	0 %	0 %	75 %
U	36 %	18 %	27 %	18 %

Textová tabulka 34. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Pohlaví zemřelých – procentuální zastoupení. Kontingenční tabulka.

Břeclav – Pohansko VII. Kostelní pohřebiště na Severovýchodním předhradí

		Věk_stupeň						Total	
		Infans Ia	Infans Ib	Infans II	Juvenis	Young Adult	Middle Adult		Old Adult
Skupina hrobů	A	0	2	0	1	1		1	5
	B	3	5	2	0	3	1	2	16
	C	0	6	1	1	1	2		11
	D	3	5	1	0	2			11
	E	1	1	0	0	3	1		6
	F	2	3	1	0		2		8
	G	0	1	1	0	2	2		6
	H	2	2	0	0		1		5
	I	1	2	0	2	2	1	1	9
	J	1	1	1	1	1	3		8
	K	1	3	0	0		1		5
	L	3	3	0	0				6
	M	1	1	0	1			1	4
	N	1	0	0	0	2	1		4
	O	0	2	0	1	1	3	1	8
	P	0	3	0	1		1		5
	R	4	8	0	0		4	2	18
S	0	2	0	1				3	
T	0	0	1	0		2	1	4	
U	0	2	2	2	1	3	1	11	
Total		22	52	10	11	19	28	10	152

Textová tabulka 35. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Věkové kategorie zemřelých – absolutní počet. Kontingenční tabulka.

Skupina hrobů	Infans Ia	Infans Ib	Infans II	Juvenis	Young Adult	Middle Adult	Old Adult
A	0 %	40 %	0 %	20 %	20 %	0 %	20 %
B	19 %	31 %	13 %	0 %	19 %	6 %	13 %
C	0 %	55 %	9 %	9 %	9 %	18 %	0 %
D	27 %	45 %	9 %	0 %	18 %	0 %	0 %
E	17 %	17 %	0 %	0 %	50 %	17 %	0 %
F	25 %	38 %	13 %	0 %	0 %	25 %	0 %
G	0 %	17 %	17 %	0 %	33 %	33 %	0 %
H	40 %	40 %	0 %	0 %	0 %	20 %	0 %
I	11 %	22 %	0 %	22 %	22 %	11 %	11 %
J	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	38 %	0 %
K	20 %	60 %	0 %	0 %	0 %	20 %	0 %
L	50 %	50 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
M	25 %	25 %	0 %	25 %	0 %	0 %	25 %
N	25 %	0 %	0 %	0 %	50 %	25 %	0 %
O	0 %	25 %	0 %	13 %	13 %	38 %	13 %
P	0 %	60 %	0 %	20 %	0 %	20 %	0 %
R	22 %	44 %	0 %	0 %	0 %	22 %	11 %
S	0 %	67 %	0 %	33 %	0 %	0 %	0 %
T	0 %	0 %	25 %	0 %	0 %	50 %	25 %
U	0 %	18 %	18 %	18 %	9 %	27 %	9 %

Textová tabulka 36. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Věkové kategorie zemřelých – poměrové zastoupení. Kontingenční tabulka.

10. Prostorová struktura pohřebišť. Vztah hrobů a kostela

Skupina hrobů	Počet hrobů – stratigraficky POD	Počet hrobů – stratigraficky NAD	Počet hrobů – stratigraficky POD_PRC	Počet hrobů – stratigraficky NAD_PRC	Celkem hrobů
A	1	1	20 %	20 %	5
B	5	5	31 %	31 %	16
C	6	5	55 %	45 %	11
D	3	4	27 %	36 %	11
E	4	2	67 %	33 %	6
F	1	5	13 %	63 %	8
G	2	1	33 %	17 %	6
H	2	2	40 %	40 %	5
I	1	4	11 %	44 %	9
J	4	2	50 %	25 %	8
K	0	3	0 %	60 %	5
L	2	2	33 %	33 %	6
M	2	2	50 %	50 %	4
N	1	1	25 %	25 %	4
O	0	0	0 %	0 %	8
P	1	0	20 %	0 %	5
R	2	4	11 %	22 %	18
S	2	0	67 %	0 %	3
T	0	0	0 %	0 %	4
U	2	1	18 %	9 %	11

Textová tabulka 37. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Stratigrafické vztahy. Kontingenční tabulka.

Skupina hrobů	NÁDOBA – počet hrobů	NÁDOBA – počet nálezů
H	1	1
R	2	2
S	1	1
U	1	1

Textová tabulka 38. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení keramických nádob v hrobech.

Skupina hrobů	NŮŽ – počet hrobů	NŮŽ – počet nálezů
A	2	2
B	4	5
C	2	3
D	2	2
F	1	1
G	1	1
I	1	1
J	4	4
K	2	4
M	2	3
N	1	1
O	2	2
R	2	2
S	1	1
T	1	1
U	2	2

Textová tabulka 39. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení nožů v hrobech.

skupina hrobů	ŠPERK – počet hrobů	ŠPERK – počet nálezů
A	1	1
B	3	13
E	3	7
F	2	2
H	1	1
I	1	2
K	1	3
M	1	2
O	1	1
P	1	6
R	1	1
S	1	4
T	1	1
U	3	23

Textová tabulka 40. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení šperku v hrobech.

Skupina hrobů	VÝSTROJ_VÝZBROJ – počet hrobů	VÝSTROJ_VÝZBROJ – počet nálezů
G	1	8
I	1	4
J	1	3
M	1	9
O	2	9
R	1	1

Textová tabulka 41. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení výzbroje a jezdecké výstroje v hrobech.

Břeclav – Pohansko VII. Kostelní pohřebiště na Severovýchodním předhradí

Skupina hrobů	Zlacení – počet hrobů	Zlacení – počet nálezů
B	1	2
E	1	1
M	1	2

Textová tabulka 42. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení pozlacených předmětů v hrobech.

Skupina hrobů	Barevný_kov – počet hrobů	Barevný_kov – počet nálezů
A	1	1
B	2	4
E	2	3
H	1	1
M	1	2
P	1	3
R	2	3
U	3	7

Textová tabulka 43. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení předmětů z barevných kovů v hrobech.

Skupina hrobů	Stříbro – počet hrobů	Stříbro – počet nálezů
A	1	1
B	2	7
F	1	1
I	1	2
P	1	1
S	1	4
T	1	1
U	1	1

Textová tabulka 44. Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Prostorové skupiny. Zastoupení stříbrných předmětů v hrobech.